

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Received: 01.11.2020

Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 16.11.2020

ISSN: 1306-9136

Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes and History Journal

Sayı: 21, Yıl: 2020, Sayfa: 169-189

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi / To cite this article (Chicago, 17-A sürüm / Chicago, 17th A):

Güngör, Gülperi. "İbn Haldun'un Siyaset Teorisi Bağlamında Mançu Devleti'nin Çinlileşmesi". *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 21, (2020): 169-189.

İBN HALDUN'UN SİYASET TEORİSİ BAĞLAMINDA MANÇU DEVLETİ'NİN ÇİNLİLEŞMESİ

Gülperi GÜNGÖR

Doktora Öğrencisi

Ankara Üniversitesi

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1118-9905>

169

Öz: *Bu makale Mançuların Çin üzerinde hakimiyet kurması ardından, Mançu Devleti'nin Çinlileşmesi'ni ve kurumlarının dönüşümünü İbn Haldun'un asabiyyet kavramı ve döngüsel tarih perspektifi çerçevesinde ele almaktadır. Konu ile ilgili çeşitli tartışmalarda, İbn Haldun'un teorisindeki kavramların eksik ve yanlış çözümlendiği görülmektedir. Bu yüzden öncelikle İbn Haldun'un siyaset teorisindeki kavramları ve döngüsel tarih yaklaşımını ele alacağız. Mançuların kimliğini ve Sekiz Sancak kurumunu İbn Haldun'un asabiyyet kavramı çerçevesinde açıklayacağız ve ardından İbn Haldun'un teorisi ve döngüsel tarih yaklaşımı açısından Mançu Devleti'nin Çinlileşmesini ele alacağız.*

Anahtar Kelimeler: *İbn Haldun, Mançu Devleti, Çinlileşme*

THE SINICIZATION OF THE QING EMPIRE IN THE CONTEXT OF IBN KHALDUN'S POLITICAL THEORY

Abstract: *This article discusses the sinicization of the Qing State and the transformation of Qing institutions within the framework of Ibn*

Khaldun's concept of asabiyyah and the approach of cyclical history. In various discussions on this subject, it is seen that the concepts in Ibn Khaldun's theory have been analyzed incompletely and misunderstood. Accordingly, we will firstly address the concepts in Ibn Khaldun's political theory and the approach of cyclical history. We will explain the Manchu identity and the Eight Banners within the framework of Ibn Khaldun's concept of asabiyyah, and then we will discuss the sinicization of the Qing State in the context of Ibn Khaldun's theory and approach of cyclical history.

Keywords: *Ibn Khaldun, Qing Empire, Sinicization*

1. Giriş

Çevrenin insanlar ve topluluklar arasındaki ilişkileri şekillendirmedeki rolü, insan ve doğa arasındaki etkileşim birçok sosyolog ve araştırmacı gibi tarihçilerin de ilgisini çekmiştir. “Coğrafya kaderdir” sözü ile tanınan, histiyografi, sosyoloji ve iktisatın öncülerinden kabul edilen 14. yüzyıl düşünürü İbn Haldun da toplumların ve devletlerin gelişmelerinde buldukları coğrafyanın ve üretim ilişkilerinin etkilerini incelemiş, göçebe ve yerleşik hayat tarzına sahip topluluklar arası ilişkiler siyaset teorisinin temelini oluşturmuştur.

Göçebe ve yerleşik toplumlar arasındaki ilişkiler sürekli bir dinamik oluşturmuştur. Owen Lattimore tarih boyunca bozkır göçebe devletlerin Çin merkezileştirilmiş rejimlerini “bir gölge gibi takip ettiğini”¹ yazmaktadır. Çin sınırlarına düzenlenen baskınlara karşı oluşturulan Çin Seddi'nin önemli bir kısmı Ming İmparatorluğu tarafından inşa edilmiştir. Ancak Çin Seddi kuzeydeki akınlara engel olamamıştır. Mançular 1644'te imparatorluğun başkenti Pekin'i almış ve Ming İmparatorluğu yıkılmıştır. Mançu İmparatorları ikinci kuşaktan sonra, yerleşik Çin kültürüne adapte olmaya başlamış, devletin kurumları da bu doğrultuda değişime uğramıştır. Mançu İmparatorluğu'nun zirve dönemi sayılan 18. yüzyıl sonlarında, imparator Qianlong artık Mançu İmparatorluğu'nu, Ming İmparatorluğu'nun devamı gibi görmeye başlamıştır.

Çin'in kuzeyinde bir orman halkı olarak tanınan Mançular'ın Ming İmparatorluğu üzerinde hakimiyet kurmayı nasıl başardıkları, fethin ardından Mançu Devleti'nin merkezi, bürokratik bir devlete dönüşmesi sürecinde Çin kurumlarını adapte etmeleri ve devlete yeni meşruiyet kaynakları yaratmaları çeşitli tartışmaların konusu olmuştur. Çin fatihlerini absorbe mi ediyor sorusunu dile getiren araştırmacılar, çalışmalarında İbn Haldun'a atıf yaparken İbn Haldun'un göçebelerin ahlaki meziyetlerini, sert, dayanıklı özelliklerini ele aldığını belirtmekte ve bunun göçebe toplumların askeri başarılarının sebebi olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak İbn Haldun'un teorisinin bu önermeleri içermesi ile beraber, aslen ekonomik bir nedenselliğe dayandığı ihmal edilmektedir.

İbn Haldun'un teorisinin eksik ele alınmasında bu teorideki göçebelik, uygarlık, asabiyet kavramlarının yanlış anlaşılması etkilidir. Asabiyet

1 Owen Lattimore, *Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia* (Boston: Little, Brown, 1950), s. 11.

kavramının sadece grup bilinci ve duygusu olarak çevrilmesi sebebiyle Mançu Devleti'nin Çinleşme süreci İbn Haldun teorisi açısından eksik analiz edilmektedir. Bu makalede öncelikle döngüsel tarih perspektifleri hakkında bazı tartışmalara değineceğiz ve bu tartışmalarda İbn Haldun'un teorisinin nasıl ele alındığını göreceğiz. Daha sonra İbn Haldun'un siyaset teorisindeki temel kavramları ve döngüsel tarih anlayışını açıklayacağız. Bir sonraki bölümde ise Mançular'ın kimliğini ve sekiz sancak kurumunu İbn Haldun'un asabiyyet kavramı çerçevesinde açıklayacağız ve son olarak İbn Haldun'un teorisindeki kavramlar ve döngüsel tarih anlayışı açısından Mançu Devleti'nin Çinleşmesi'ni ele alacağız.

2. Teorik Çerçeve ve Kavramlar

2.1. Döngüsel Tarih Perspektifleri Hakkında Bazı Tartışmalar

Peter Perdue Orta Avrasya'da imparatorlukların yükselişi ve düşüşünün MÖ 1045 den bu yana tartışıldığını, bu noktada göçebelerin öneminin bu teorilerde çeşitli şekillerde yer aldığını anlatmaktadır.² Çin hanedan döngüsü teorisinde göçebeler direkt neden olarak gösterilmese de Çin'i birleştiren hükümdarın yeni devleti kurması ile Cennetin Mandası'nı kazandığı ifade edilmektedir. Buna göre yolsuzluğun artması, kıtlık ve halkın isyanı cennetin görevinin yitirdiği anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda yabancı birliklerin istilası gerçekleşir. Tekrar yeni bir devlet kurulması kurucunun yeniden cennetin mandasını alması ile olur.

Perdue imparatorlukların yükselişi ve düşüşü ile ilgili döngüsel perspektifleri dışsalcılar ve içselciler olmak üzere iki eksende sınıflandırmaktadır. Dışsalcı düşünürler bu konuda dış ilişkilerin etkisini vurgularken bozkır kaynaklarının kıtlığı sebebi ile göçebelerin müreffeh yerleşik uygarlıklara baskınlar yaptığını ya da imparatorluklar ile ticari ilişkiler geliştirdiklerini, bu yollar ile merkezleşme yoluna gittiklerini ifade etmektedirler. Perdue Owen Lattimore, Thomas Barfield ve A. M. Khazanov 'u bu görüşte olan sınıfa dahil etmektedir.³ İçselciler ise göçebe konfederasyonların kendi içlerindeki dinamiklere odaklanmaktadır. Bu dinamikler psikolojik, ekonomik veya ekolojik olabilir. Ellsworth Huntington göçebe istilalarını iklim değişikliğinin

2 Peter C. Perdue, *China Marches West. The Qing Conquest of Central Eurasia*, (Cambridge (Mass.), London: Harvard University Press, 2005), s. 532.

3 a.g.e, s. 532.

neden olduğu otlak alanlarının kıtlığının doğrudan bir sonucu olarak açıklamaktadır. Tarihteki Çinli yetkililer tarafından sıklıkla ifade edilen argümanlarda da tüm göçebelerin sert ve hırslı oldukları iddia edilmektedir.⁴

Bununla birlikte, Perdue, döngüsel perspektif yaklaşımına sahip olan İbn-i Haldun'un asabiyyet kavramının imparatorlukların yükselişini ve düşüşünü, sosyo-psikolojik nedenlere indirgediğini söylemektedir. Asabiyyet kavramını "topluluk dayanışması" olarak tanımlayan Perdue, göçebe topluluklarda savaşçıların ve yöneticilerin kendilerini ahlaki bir amaca adamalarını sağlayan bir dayanışma duygusuna sahip olduklarını ve bunun askeri başarılarına etkisinin olduğunu İbn Haldun'un teorisinden sonuç olarak çıkarmaktadır.⁵

Perdue ve Nicolo Di Cosmo'nun ifade ettiği üzere ihtiyaç sahibi göçebe yaklaşımı gerçekçi bir yaklaşım değildir. Göçebeler yerleşik toplumların tüm kaynaklarına sahip olmasa da, orman ürünleri veya kürk ticareti yaptıkları ayrıca otlatma ile tarımsal ekimi bir arada yaptıkları gözlemlenmiştir.⁶

Ancak İbn Haldun'un asabiyyet kavramının sadece topluluk dayanışması olarak çevrilmesi, teorisinin eksik ve yanlış kavranmasından ötürü gelmektedir. Mark C. Elliot gibi bazı yazarlar da asabiyyet kavramını grup duygusu olarak çevirmektedir ve bu kavramın "diğer etnik gruplardan farklılık duygusu geliştirme"yi içerdiğini belirtmektedirler.⁷ Biz ise bu makalede öncelikle İbn Haldun'un siyaset teorisini ele alarak, göçebe-yerleşiklik ilişkisi içerisindeki ve asabiyyet kavramındaki ekonomik temelleri işaret edeceğiz. Böylece kavramın ve İbn Haldun'un teorisinin salt sosyo-psikolojik temelleri olmadığını göstereceğiz. Daha sonra Mançu Devleti'nin Çinileşmesi'ni (sinicization) İbn Haldun teorisi ve asabiyyet kavramı çerçevesinde ele alarak, bu teorideki argümanların tarihsel süreçteki izlerini takip edeceğiz.

4 a.g.e, s. 532.

5 a.g.e, s. 533.

6 a.g.e, s. 533.

7 Mark C. Elliott, *The Manchu Way : The Eight Banners and Ethnic Identity in Late Imperial China* (Stanford : Stanford University Press, 2001), s. 10.

2.2. İbn Haldun ve Siyaset Teorisi

14.yy tarihçisi ve düşünürü İbn Haldun modern tarih yazımının (histiyografi), sosyolojinin ve iktisatın öncülerinden kabul edilmektedir. İncelemelerinde gözlemci metod izlemiş, bugün kullandığımız “diyalektik” terimine tekabül edecek biçimde sebep-sonuç ilişkileri ile tarihi süreçte gelişen olayları ele almış,⁸ bunu yaparken çeşitli belgelerden, yazıtlardan ve ‘nümizmatik’ dahil olmak üzere bir çok bulgu ve verilerden yararlanmışır.⁹ İbn Haldun’un Mukaddime adlı eserini İngiliz tarihçi Tonybee “insanoğlunun tüm çağ ve yerlerde yaratmış olduğu en büyük yapıt” olarak nitelendirilmiştir.¹⁰

İnsani içtimanın (insanların toplum içinde birlikte yaşamalarının) zaruri olduğunu belirten İbn Haldun,¹¹ tarihin, insanların yeryüzünü nasıl mamur hale getirdiklerini ve kurulan devletlerin sınırlarının, hakimiyet alanlarının nasıl genişlediğini ele aldığını ifade eder.¹² Bu noktada İbn Haldun devletlerin ve toplumların gelişmelerinin ekonomik ilişkilere dayalı olduğunu belirtmektedir.¹³ Bu gelişim ve dönüşüm sürecinde göçebelik ve yerleşiklik iki önemli temel sosyo-ekonomik yapılarıdır.

İbn Haldun’a göre göçebelik ve yerleşiklik üretim tarzına dayalı yapılarıdır. Ancak dikkat etmemiz gerek husus “bedavet” ve “hadaret” olarak ifade edilen, göçebelik ve yerleşiklik olarak çevrilen bu terimler, Mukaddime’de oldukça kapsamlı sosyo-ekonomik yapıları tanımlamaktadır. Bu noktada bu kavramların Mukaddime’deki anlamlarını açıklamamız gerekmektedir.

“Toplumların ahvâlinde görülen farklılık, onların geçim yollarının farklı oluşundan ileri gelmektedir.”¹⁴ İbn Haldun’a göre göçebeler hayvan beslemenin yanında, çiftçilik ile de uğraşırlar.¹⁵ “Hadarîlik (Uygarlık) hallerinin göçebelik ve köy hayatından doğmuş ve uygarlığın temellerinin göçebelik olduğu görülmektedir. Bununla beraber göçebelik ve köy hayatı türlüce olduğu gibi, hadarîlerin, uygarlık hallerinin

8 Ümit Hassan, *İbn Haldun, Metodu ve Siyaset Teorisi*, (Ankara: Doğu Batı, 2010), s. 124.

9 a.g.e, s. 125.

10 Barbara Stowasser, “İbn Haldun’un Tarih Felsefesi: Devletlerin ve Uygarlıkların Yükselişi ve Çöküşü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, no. 39 (1984), s. 174.

11 İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh, 2020), s. 213.

12 a.g.e, s. 158.

13 Hassan (2010), s. 138.

14 a.g.e., s. 149.

15 a.g.e., s. 149.

arasında da farklar vardır.”¹⁶ Hadariliğe (uygarlığa) geçiş süreci her zaman içsel bir evrimsel süreç ile gerçekleşmez, daha çok farklı toplumların birbirleri ile temasa geçmeleri ile dönüşüm gerçekleşir.¹⁷

Bedavette (göçebelik) temel üretim tarzının hayvancılık olduğu görülmektedir, ancak sadece bununla sınırlı olmak zorunda değildir. Göçebelik çoban toplulukların yanında tarım topluluklarını da içerebilir.¹⁸ Gelişim süreci keskin bir şekilde gerçekleşmediği için farklı üretim tarzlarını bir arada barındırabilir, ancak sosyo-ekonomik ve yönetsel yapıda geçmiş özelliklerin hala sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Ümit Hassan, İbn Haldun'un bedavet kavramının farklı üretim tarzlarını içerdiği bu noktada, sosyolojide bu kavramın “yukarı barbarlık” terimine tekabül ettiğini ifade etmektedir. Sosyolojide terim olarak barbarlığın, Yunancada “yabancı” anlamına gelen “barbaros” kelimesiyle ilgisi olmadığı ya da acımasız, ilkel gibi özellikle “batılı” “uygarlar”ın hoşlarına gitmeyen uluslar için kullandıkları kelime olan “barbar” dan da ayrı tutulması gerektiğini belirtmektedir.¹⁹

Hadari (uygar) toplumda tarımsal üretim önemli bir ekonomik yapı olmakla birlikte uygarlığı göçebe toplumdan ayıran temel özelliği bu üretim değildir. İşbölümünün gelişmesi ile sosyal, sınıfsal tabakalaşma uygarlığın önemli bir özelliğidir.²⁰ Uygarlıkta zanaatlerin geliştiği, temel ihtiyaçlar dışında lüks tüketimin de var olduğu belirtilmektedir.

Yine Ümit Hassan'ın belirttiği üzere, kandaşlık kavramının İbn Haldun'un göçebelik kavramı ile örtüştüğü görülmektedir. Yerleşik uygarlığa doğru evrilen örgütlenmede kandaşlık ilksel bir durumdur. Khan (kan, kaan, kağan, hakan, han...) terimi hem yöneticiyi hem de yönetim örgütünü ve topluluk bağına ifade etmektedir. Hassan'a göre kandaşlık sadece Türklere özgü bir hayat tarzını/yönetimi ifade etmemektedir.²¹ Latincece gens, Grekçede genos gan kökünden gelmektedir ve ortak bir atadan gelen bir grup insan için kullanılmaktadır.²² Ancak aynı kan birliğinden olmayan kişilerin de

16 a.g.e., s. 150.

17 a.g.e., s. 151.

18 a.g.e., s. 160.

19 a.g.e., s. 178.

20 a.g.e., s. 182.

21 Ümit Hassan, *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler* (Ankara: Doğu Batı, 2011), s. 184.

22 Hassan (2010), s. 176.

“kan” a kabulü gerçekleşebilir. Savaş esirlerinin kabileye kabul edilmesi ile olabileceği gibi, federasyon ve konfederasyon oluşumu ile de kandaş üyeliğe kabul mümkündür.²³

İbn Haldun’a göre göçebe-kandaş toplumun temel özelliği “asabiyyet” sahibi olmalarıdır. İbn Haldun’un asabiyyet kavramı yukarıda bahsettiğimiz üzere literatürde çoğu zaman topluluğun sahip olduğu dayanışma duygusu olarak tanımlanmaktadır. Ancak salt bu bağlamda ele almak eksiklikler içermektedir, bu kavram sosyal dayanışmayı içermek ile birlikte daha geniş bir anlama sahiptir. Aseb, asb Arapçada vücuttaki sınırlar ya da bir topluluğun eşrafı anlamına gelmektedir. Asabe ise bir kimsenin babası tarafından olan akrabalarıdır.²⁴ Asabiyyet ise kan bağlılığı varmışçasına işleyen bir birlik duygusu, kolektif aksiyondur.²⁵ Asabiyyet, kandaş toplum özellikleri ve bunları bütünleştiren birlikte hareket tarzıdır.²⁶ Bu yüzden salt bir duyguyu değil, bir hareket tarzını da içermektedir.²⁷

İbn Haldun’a göre asabiyyet “nesep(soy) birliğinden veya o manadaki bir şeyden hâsıl olur.”²⁸ Kişi hısım ve akrabalarının başına gelebilecek felaketlere engel olmak ister, savunmak için harekete geçer. Ancak nesep(soy) asabiyyeti dışında, sebep asabiyyeti de olabilir. Kan bağı varmışçasına ortak bir bağlılık durumunda bu harekete geçmenin, asabiyyetin niteliği değişmez.²⁹

İbn Haldun göçebe- kandaş topluma ve sahip oldukları asabiyyete olumlu özellikler atfetmektedir. Göçebelik yerleşik - uygar hayattan önce gelir. Göçebe kandaş toplumun zaruri ihtiyaçları ve güvenlikleri için yardımlaşarak örgütlenmeleri, oluşturdukları yasalar şehir ve kasabalardaki refah ve rahatla ilgili olan adet ve ananelerden önce gelmektedir.³⁰ Kandaş toplum için de refah ve bolluk bir gayedir, şehirleşen toplumların hala kandaş özellikler sergilemeleri, asabiyyet sahibi olmaları da mümkündür. Ancak zamanla refahın getirdiği adetler bu asabiyyetin, kolektif dayanışmanın çözülmesine sebebiyet verebilir.

23 a.g.e., s. 180.

24 İbn Haldun, *Mukaddime*, Cilt 1, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, (İstanbul: Dergâh, 2011), s. 94.

25 Hassan (2010), s. 180.

26 a.g.e., s. 146.

27 a.g.e., s. 195.

28 İbn Haldun (2020), s. 334.

29 Hassan (2010), s. 199.

30 İbn Haldun (2020), s. 326.

Bu açıdan İbn Haldun göçebelerin uygarlara göre daha fazla fazilete sahip olduklarını, kendilerini kuşatan surların, mütahkem mevkiilerinin olmadığı için daha cesur ve yiğit olduklarını, hareket halinde olduklarından kuvvetli, silah kullanmada becerikli olduklarını ifade eder. Hareket halindeki tabiatlarından dolayı fazla mal mülk biriktirmedikleri ve bu yüzden paylaşımçı olduklarından bahseder.³¹ Göçebelerin içerideki anlaşmazlıkları yaşlı, bilge kişiler tarafından çözüme ulaştırılır. İçeride demokratik, eşitlikçi bir yapı varken, dışarıya karşı savaşkan özelliklerini ortaya koyarlar.

İbn Haldun, devletin kuruluşunda yerleşik hayat özellikleri tamamıyla benimsense bile bu asabiyyet özelliğinin başlangıçta bırakılmadığını ifade eder. Devlet kurabilecek güçte bir asabiyyet bozulmamış, yozlaşmamış bir özellik gösterir.³² Asabiyyetin mülke ve yerleşik hayata yöneldiğini ifade İbn Haldun'un hükmetmeyi ya da yerleşik hayatı kötülediği anlamını çıkaramayız. Ancak lüks tüketime geçişin ve eşitsizliğin sadece yerleşik hayatta mümkün olabileceğinden bahseder ve zamanla yozlaşma sonucu asabiyyetin kaybı gerçekleşir.

Bu açıdan düşünür devletlerin bazı aşamalardan geçtiğini ifade eder. İbn Haldun'un döngüsel tarih felsefesinin temelini bu görüşü oluşturur. Bu aşamalar: galibiyet dönemi, istibdat ve infirad dönemi, sükunet ve rahatlık safhası, kanaat ve barış safhası, israf safhasıdır. Birinci aşama asabiyyetin en güçlü olduğu dönemdir, ikinci aşamada mutlakiyet aşamasına geçilir,³³ bu aşamada hükümdar hakimiyet için yakınlarına karşı mücadele vermektedir.³⁴ Üçüncü dönem, hükümdarın iktidarının yerleşmiş olduğu³⁵ geniş şehirlerin, büyük binaların inşa edildiği, sanat eserlerinin yaratıldığı bir dönemdir. Adet ve alışkanlıkların da değişmeye başladığı bir dönemdir.³⁶ Kanaat ve barış safhası kendinden önce gelenlerin taklit edildiği bir dönemdir.³⁷ Son aşama ise israfın arttığı, yiğitlik ve atılganlığın kalmadığı, hükümdarın etrafında dalkavukların toplandığı ve şatafatın arttığı, hükümdarın halk ile arasına sınır koyduğu bir aşamadır.³⁸ Bu durum yönetime bağlılığı azaltır. Böylece devlet,

31 a.g.e., s. 330.

32 Hassan (2010), s. 236.

33 a.g.e., s. 272.

34 İbn Haldun (2020), s. 400.

35 Hassan (2010), s. 272.

36 a.g.e., s. 273.

37 İbn Haldun (2020), s. 401.

38 İbn Haldun (2020), s. 402.

asabiyyet sahibi bir başka topluluk tarafından fethine karşı zayıf hale gelmiş olur.

Biz de İbn Haldun'un asabiyyet kavramı ve döngüsel tarih perspektifi açısından Mançuların Çin'i fethini açıklayacağız. Bu noktada asabiyyetin sadece sosyal dayanışma duygusu olarak addedilmemesi gerektiğini, Mançular'ın Çin'i fethindeki ekonomik temellere vurgu yaparak anlatacağız. Mançu Devleti'nin Çinlileşmesi'ni Sekiz Sancak örgütünün sahip olduğu asabiyyet özelliklerini ve bu özelliklerin dönüşümünü İbn Haldun'un teorisi bağlamında ele alacağız.

3. Mançu Kimliği ve Mançu İmparatorluğu'nun Çinlileşmesi

Günümüzde Çin'in Kuzeydoğusunda Mançurya'da yaşayan Mançular Ural-Altay topluluğundan bir Tunguz halkıdır. "Tunguz" Doğu Moğolistan'da ve Mançurya'nın bir bölümünde faaliyet gösteren bir halk için Çince bir kelime olan Tung-hu (Doğu Göçebeleri) kelimesinden türetilmiştir.³⁹ Mançuların kökeni Tunguzlar'ın en bilinen topluluklarından olan Curçen'lerden gelmektedir.

178

1115-1234 yılları arasında Jin handanlığını kurmuş olan Curçenler bugünkü Çin'in kuzeyinde hüküm sürmüşlerdir. Curçenler'in tarihi kayıtlarda ata binmekte, okla avlanmakta usta oldukları, efendiler ve yönetilenlerin aynı sofrada yemek yedikleri, (Çinlilerin buna çok şaşırdukları),⁴⁰ at yetiştirdikleri, toprağı sabanla sürdükleri bilinmektedir.⁴¹ Memuriyet unvanlarında 10000, 1000, 100 hanelik birimler Türklerin onlu sistemine benzemektedir. Ölü arkasından kurban kesme (yoğ), ölü gömme adetleri de Türklerinkiler ile benzerlikler taşımaktadır. Adam öldüren ve hırsızlık yapanlar ile ilgili yasalarında ağır hükümler bulunmaktadır. Kazanılan ganimetin hepsi hükümdara/ beye ait değildir.⁴²

Moğol hakimiyeti ve Moğol liderliğindeki Yuan Hanedanlığı'ndan sonra 1368'den itibaren Ming hanedanı Çin'de hüküm sürmüştür. Ming Hanedanlığı döneminde Curçenler'in yaşadıkları topraklarının adı Nurgan'dır.

39 Pei Huang, "New Light on The Origins of the Manchus." *Harvard Journal of Asiatic Studies* 50, no. 1 (1990), s. 242.

40 Kürşat Yıldırım, "Tunguz Halkı Üzerine Araştırmalar II: Curçenler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 233 (Nisan 2018), s. 25.

41 a.g.e., s. 23.

42 a.g.e., s. 25.

Mançular/Curçenler avcılık ve balıkçılık yanında az da olsa tarımsal üretim ile de uğraşmışlardır. Koreliler ve Çinliler'e jinseng kökü başta olmak üzere orman ürünleri ve kürk satarak ticari ilişkiler gerçekleştirmişlerdir.⁴³ Yukarıda kavramsal çerçevede İbn Haldun'un kandaş- göçebe toplum kavramında göçebelerin tarım ile de uğraşabileceği belirtilmişti. Bu yüzden Mançuların hayvancılığın, avcılığın, balıkçılığın yanında tarım ile de uğraştıkları, bu yüzden göçebe olarak bilinmesinin yanlış olduğu argümanına karşı, Mançuların devletin kuruluş everesinde göçebe-kandaş toplum olduklarını savunmakta bir beis görmüyoruz.

Curçen hanı Nurhaçi 1538'de Ming İmparatorluğu'na karşı bir kampanya başlatmış, Curçen boylarını birleştirmiş – aşağıda daha ayrıntılı anlatacağımız - Sekiz Sancak adında bir sistem kurmuştur. Liadong'u ele geçiren Nurhaçi'den sonra, oğlu Hong Taiji 1635'de halkına Mançu adını vermiştir. Mançu isminin alınması nedeni olarak, daha önce Ming İmparatorluğu altında yaşayan Curçenler'in olduğu, yeni bir isimle Curçen'in olumsuz çağrışımlarını bertaraf etmek olduğu söylenmektedir.⁴⁴ Hung Taiji kendisini kurduğu Ch'ing İmparatorluğu'nun hükümdarı ilan etmiştir. (Mançu dilindeki büyük berrak anlamındaki day-çing kelimesinin Çince transkripsiyonudur ve Mançu İmparatorluğu'nu yöneten hanedan Ch'ing hanedanı olarak adlandırılmıştır.)⁴⁵

Ming İmparatorluğunun Mançular tarafından fethinin ardından Mançu İmparatorluğu'nun merkezi bürokratik bir devlete dönüştüğü görülmüştür. Mançu liderleri sadece iki nesilde başarılı bir şekilde sınır boyları konfederasyonu kurmuş ve bunu güçlendirmiş, daha sonra da kurdukları devlet 1912'ye kadar hüküm sürecektir güçlü bir imparatorluğa dönüşmüştür. Çin tarihinin önemli bir evresinde, yaklaşık üç yüzyıl boyunca Mançu İmparatorluğu hüküm sürmüş, Çin'in şimdiki sınırlarına ulaşmasını sağlayan bu imparatorluk olmuştur.

Mançu boylarını bir araya getiren Han Nurhaçi'nin (1616-26) hükümdarlığı altındaki halkla ilişkisinin, Mançu imparatoru Hung Taiji'ye (1627-35, 1636-43) olan bağlılık kavramlarından farklı olduğu görülmektedir. On sekizinci yüzyılda, özellikle imparator Qianlong

43 Perdue (2005), s. 117.

44 Mark C. Elliott "Ethnicity in the Qing Eight Banners", in Pamela Kyle Crossley, Helen F. Siu, Donald S. Sutton (eds.), *Empire at the Margins: Culture, Ethnicity, and Frontier in Early Modern China* (Berkeley: University of California Press, 2006) s. 38.

45 Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995), s. 287.

(1736-95) döneminde ise, hükümdar ile yönetilen arasındaki ideolojik ilişki başka bir dönüşümü tamamlamıştır.⁴⁶ Pamela Crossley’ e göre bu sadece imparatorluk oluşun yeni karmaşıklıklar kazandırmasından dolayı değil, fetih motorunun yavaşlaması, elitlerin telkinleri ile yeni bir kimlik ve endoktrinasyon kazanılması ile olmuştur.⁴⁷

Sinolog Eberhard, “gentry” olarak adlandırdığı Çin’deki elit, seçkin tabakanın başlarda Mançuları barbar yabancı olarak görüp onları beğenmedikleri ancak iyi şartlar altında Mançular ile işbirliği yoluna gittiklerini belirtmektedir.⁴⁸ Mançular ülkedeki isyanları bastırıp, istikrar sağlamış, Çinli akademi mensupları Pekin’e akın etmişti.⁴⁹ İmparator Kangxi (1661-1722), hükümdarlığını yerleşik Çin değerleriyle uyumlu hale getirerek yeniden inşa etmişti. Eberhard, Mançular’ın Çinli seçkin tabakanın tesiri altına girmeye başladıklarını ve asimile olmaya başladıklarını, imparator Kangxi’nin dillerini unutan Mançular için Mançu dilini öğreten öğretmenler tayin ettiğini belirtmektedir. Ancak daha sonra, imparatorlar bile artık Mançu dilini anlamayacaklardır.⁵⁰

On sekizinci yüzyılda Mançu İmparatorluğu hakimiyetinin zirvesine ulaşmış, İmparatorluk Çin ve Mançurya’nın yanı sıra, Moğolistan, Doğu Türkistan ve Tibet’i kapsayacak kadar genişlemiştir. Ayrıca vergi- haraç sistemi ile birçok ülkenin üzerinde üstünlük kurulmuştur. Bu dönemde imparatorluk en Çinlileşmiş, “Konfüçyüscü” imparator Qianlong tarafından yönetilmiştir.⁵¹ Öyle ki, Qianlong döneminde Doğu Türkistan’da Mançu İmparatorluğu hakimiyeti kurulduğunda, imparator Qianlong bu bölgedeki şehirlerin Han, Tang ve diğer Çinli hanedanlar tarafından hangi Çince isimle tanındıklarının araştırılmasını ve bu şehirlerin haritalarda Çince isimleri ile yer almasını emretmiştir.⁵² Qianlong’un bu girişimi devletin meşruiyet kaynağının zaman içinde nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Qianlong zamanında zirvesini yaşayan imparatorluk daha sonra gerileme sürecine girmiş, Avrupa, ABD ve Japonya’nın yayılmacılığına karşı savunmasız hale gelmiştir.⁵³

46 Pamela Kyle Crossley, *A Translucent Mirror: History and Identity in Qing Imperial Ideology* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1999), s. 2.

47 Crossley (1999), s. 2.

48 Eberhard (1995), s. 300.

49 a.g.e., s. 301.

50 a.g.e., s. 306.

51 Crossley (1999), s. 3.

52 James A. Millward, “Coming onto the Map: ‘Western Regions’ Geography and Cartographic Nomenclature in the Making of Chinese Empire in Xinjiang,” *Late Imperial China*, no. 20 (1999), s. 77.

53 Crossley (1999), s. 3.

Aşağıda, Mançuların kimliği, devletin kuruluşu, genişlemesi ve Çinileşmesi'ne (sinicization) ilişkin bazı tartışmaları İbn Haldun'un asabiyyet kavramı açısından inceleyeceğiz ve Mançu Devleti'nin Çinileşmesi'ni İbn Haldun'un teorisi perspektifinden inceleyeceğiz.

İlk olarak Çinliler Mançular'dan sayıca üstün olmalarına rağmen, Mançular'ın Çin'i nasıl fethetmeyi başardıkları meselesini ele alacak olursak, çeşitli nedenler arasında Mançuların asabiyyetinin gücünün başta geldiğini savunabiliriz. Mançuların dayanıklı, savaşkan doğaları bilinmekteydi. Ayrıca Mançuların diğer göçebe-kandaş topluluklara göre jeopolitik avantajları vardı. Örneğin Oyrat Moğolları doğuda diğer Moğollar, batıda Ruslar ve Kazaklar ve güneyde Tibet ile karşı karşıya idiler, Mançular ise tek bir düşmana, güneydeki Ming İmparatorluğu'na odaklanmışlardı. Tek bir cepheye karşı mücadele etmek, Mançu liderlerine net bir odak sağlamıştı.⁵⁴

Çin seddi, yabancı ve düşmanca bulunan bozkırları yerleşik bölgeden ayırma hedefi ile inşa edilmişti. Ancak Çin seddi - Perdue'nin Lattimore'dan aktardığı yoruma göre - göçebelere dışarıda tutmak için değil, Çinlileri içeride tutmak için inşa edilmiştir. Bu göçebe kabilelerin toprakları ile yerleşiklerin yaşadığı topraklar arasında bir kültürel sınır oluşturma girişimiydi. Ancak tarih bu çabanın başarısız olduğunu göstermiştir.⁵⁵

“Çinliler'i içeride tutma girişimi”nin kültürel sınır oluşturma yanında, Çinliler'in rakip Han'ın birliklerine katılmasını engelleme işlevi de bulunmaktadır. Çünkü Mançular'ın savaşkan kabiliyetleri ve topluluk içi dayanışma güçleri onların asabiyyetinin özelliklerini oluştururken, sadece bu üstünlükleri değil Çin'deki iç ekonomik-siyasi durum da başarılarına katkıda bulunmuştur. İbn Haldun'un teorisini ele alırken imparatorluğun başka bir asabiyyet tarafından yıkılmasına sebep olan, devletin son evredeki çöküş nedenlerinden bahsetmiştik. Bu noktada Ming yetkililerinin yolsuzluğunun yarattığı servet eşitsizliği ve artan vergilerin imparatorluktaki dayanışma bağlarını çözdüğü görülmüştür. Bu durum Mançular'ın Çinli halkın sempatisini kazanmasını ve ilk olarak Liaodong'taki Çinlileri kendi saflarına çekmelerini sağlamıştır. Han Nurhaçi'nin yoksulları besleyeceğine söz verdiği, Ming askerleri sınırlarda fakir çiftçileri ordunun öncü

54 Perdue (2005), s. 117.

55 a.g.e., s. 42.

birliklerine alırken, bu askerlerin orduyu terk ederek Mançular'a katıldıkları aktarılmaktadır.⁵⁶

Bir Ming askerinin sınır sakinlerinin konuşmalarından aktardığı şu sözler, İbn Haldun'un teorisindeki devletteki asabiyyetin çözülmesi hususunu, göçebelere ve yeni kurulan devlette ise bunun aksinin olduğunu göstermektedir:

“Curçenler'in bizi öldüreceğinden korkardık. Ama Curçenler yaşamamız için evler inşa ediyorlar; bizi desteklemek için kıyafet ve yiyecek sağlıyorlar; yıllık hasattan sadece bir çuval darı ve birkaç balya saman alıyorlar ve bizi rahatsız edecek başka bir vergi almıyorlar. Ayrıca daha önce yakalanan mahkumlar arasında bize bakacak akrabalarımız ve arkadaşlarımız var. Açlıktan ölmek ve boş mideli hayaletler olmak ya da kılıçla ölmek ve başsız hayaletler olmak yerine, Curçenler'e katılmayı tercih ederiz. Bu şekilde hayatlarımızı kurtarabiliriz.”⁵⁷

Nurhaçi'nin Liaodong'dan göç edenleri ya da Mançu topraklarına götürülenleri kendi davasına çekme yeteneği ile Nurhaçi'nin güçleri katlanarak artmıştır.⁵⁸

Mançu Kimliği ve asabiyyetinden bahsettiğimizde ele almamız gereken en önemli konulardan biri Sekiz Sancak kurumudur. Ordu olarak işlev gören Sekiz Sancak ayrıca Mançular'ın devlet idaresinin esasını teşkil etmiştir. Sekiz Sancak altında Curçen boylarının birleşmesi ve farklı etnik grupların Mançular'a katılımı sağlanmıştır.

Nurhaçi ve ordusu, kuzeydoğunun rakip boylarını yenerek, onları orduda her biri üç yüz kişilik birlikler (niru) olarak birleştirmiştir.⁵⁹ 1599'da yenilgiye uğratılan Hada kabileleri, sancaklara katılan ilk topluluklardan biri olmuş ve sancak sistemi 1601'de tam olarak oluşmaya başlamıştır.⁶⁰ Mançuların yendikleri veya müttefik oldukları Moğol kabilelerin de katıldığı sancaklar, yeni dayanışma bağları kurmuştur. Nurhaçi her bir sancağa yönetici atamıştır ve bu yöneticilerin sancaklarında komutanlarını seçme hakları bulunmaktadır.⁶¹ Moğollar, sınırda

56 Crossley (1999), s. 60.

57 a.g.e.,s. 60.

58 a.g.e., s. 88.

59 Perdue (2005), s. 110.

60 a.g.e. s. 110.

61 a.g.e. s. 111.

yaşayan Çinliler, hatta az sayıda Koreliler ve Ruslar sancaklara katılmışlardır.⁶²

Mançular Sekiz Sancak ile 1644'te Ming İmparatorluğu'nun başkenti Pekin'i alarak, Çin'i fethetmiştir. Takip eden kırk yıl boyunca Sekiz Sancak Mançular'ın merkezde ve güney Çin üzerindeki kontrolünü sağlamıştır.⁶³

Mançu Devleti'nin ilk dönemlerinde sekiz sancağa katılan Çinliler, Çin seddi dışında yaşayanlardı, Mançular onlara Nikanlar diyordu.⁶⁴ Aslında sancaklardaki ayırım etnik temelli olmaktan ziyade, kültürel ve coğrafi idi. Mançu soylarından olanlar, Mançu geçim kaynaklarına katılanlar ve Mançu dili konuşanlar sancaklardaki Mançular idi. Diğer yandan batıda, kasabalarda veya çiftçi köylerinde yaşayanlar, esas olarak Çince konuşanlar Mançu, Çinli ya da Koreli kökenli olsa da Nikan olarak adlandırılıyorlardı.⁶⁵

Sekiz sancağa katılan gruplar Nurhaçi ve Hung Taiji döneminde devletin temeli olmuştur. Sekiz Sancak'ta oluşturulan dayanışma bağları, İbn Haldun'un sebep asabiyyeti kavramına tekabül etmektedir. Bu dayanışma bağları kan bağı varmışçasına ortak bir bağlılık durumu oluşturmuştur.

Mançu İmparatorluğunun ilk döneminde, Mançu yönetimi Çinli sancaktarlar ile Çinli siviller arasında bir ayırım yapmıştır.⁶⁶ Ming İmparatorluğu'nun eski tebaası, kökenlerine bakılmaksızın, Han Çinlileri olarak kategorize edilmiştir. Ancak imparator Qianlong zamanında Çinli sancaklar yeniden sınıflandırılmış ve İmparator Çinli sancaktarların Çinli siviller ile aynı kültüre sahip oldukları ve aynı kökene sahip olduklarının görülmesi gerektiğini söylemiştir.⁶⁷ Nurhaçi ve Hung Taiji'nin sınıflandırmasının değişimi ile Çinli sancaktarlar için tek bir Çinli kimliği efsanesi yaratılması devletin Çinli karakterinin oluşturulması için yeni bir söylemin kabul edilmesi ihtiyacından doğmuştur.

62 Elliott (2001), s. 14.

63 Crossley (1999), s. 2.

64 a.g.e., s. 56.

65 a.g.e., s. 89-90.

66 Grant Hayter-Menzies, *Imperial Masquerade: The Legend of Princess Der Ling* (Hong Kong University Press, 2008), s. 6.

67 Crossley (1999), s. 55-56.

Devletin bu yeni kimliğini ortaya koyarak, imparatorluğa sadakatin erdemini vurgulayan Qianlong, “Hanedanı İçin Şehit Olanlar ve Halislik için Kendilerini Feda Edenlerin Kaydı” (Record of Those Martyred for Their Dynasty and Sacrificed for Purity) isimli kitapta Mançulara karşı savaşan Ming İmparatorluğu’nun askerlerini övmektedir ve Ming’den ayrılanları hain olarak damgalamaktadır.⁶⁸ Bununla artık merkezileşen Mançu İmparatorluğu’nun hükümdarının, devleti Ming İmparatorluğu’nun devamı olarak addettiğini söyleyebiliriz.

Fetihten sonra yıllar içinde sancaktarlar arasında hızla bir kültürel değişim meydana gelmiştir. Birçoğu askeri eğitimden uzaklaşmıştır. Çince’yi anadil olarak konuşmaya başlamışlardır. Çince isimler kullananlar olmaya başlamıştır. Yasanın karşı gelmesine rağmen yerli sivil nüfus ile evlenenler olmuştur. Bazıları da Çince eğitim almış ve sivil görevlere geçmişlerdir.⁶⁹

Sekiz Sancak daha sonra bir tür kalıtsal askeri kast haline gelmiştir ve sancakların Nurhaçi dönemindeki niteliklerinin ne derece değiştiği 19. yüzyılda Mançurya’da bulunan İskoç misyoneri John Ross’un yazılarında açıkça görülmektedir: “*Asker olma iddiaları silah becerilerinden çok soylarına dayanıyor ve maaşları onlara babalarının hüneri yüzünden veriliyor. Askerlik nitelikleri, her yıl birkaç nadir durumda pratik yaptıkları aylıklık, ata binme, yay ve ok kullanmalarından ibarettir.*”⁷⁰

Mançular’ın Çinleşmesi meselesini ele alırken elbette Çin dilinin benimsenmesi konusunu ele almalıyız: Nurhaçi’nin Mançu, Moğol ve Çince dillerinde akıcı danışmanları olmuştur. Danışmanların Mançular’a katılan Çinli kökenlilerden de olabileceği düşünülmektedir. Ancak Çinleşme’de bu dönemki danışmanların bir rolü olmamıştı. Han’ın merkezi gücünü güçlendirmek için hizmet etmişlerdir.⁷¹ Çok az Çince bilen Nurhaçi örgütü daha karmaşık hale geldikçe hem müttefikleri hem de düşmanları ile iletişim kurmak için bu danışmanlardan yararlanmıştı.⁷²

68 a.g.e., s. 291.

69 a.g.e., s. 121.

70 John Ross, *The Manchus, Or The Reigning Dynasty of China: Their Rise and Progress* (London: Elliot Stock, 1891), s. 683.

71 Perdue (2005), s. 11.

72 Crossley (1999), s. 100.

1634'te ise Mançu seçkinlerinin bazı üyeleri Çince unvanların benimsenmesi konusundaki endişeleri ile Han Hong Taiji'ye şu uyarıda bulunmuşlardır: “*Cennet'in görevini kabul eden ve bir girişim kuranlardan (Çin'i yöneten bir hanedan kuran) hiçbiri kendi dilini terk etmedi ve onun yerine başka bir ulusun dilini kullanmaya yönelmedi. Kendi dilini bırakıp başka bir ulusun dilini benimseyen hiçbir millet zenginleşmedi.*”⁷³ Hong Taiji de aynı şekilde yakın danışmanlarına endişelerini anlatmıştı: “*Korktuğum şey şudur: sonraki nesillerin çocukları ve torunları Eski Yolu terk edecek, atıcılığı ve ata binmeyi ihmal edecek ve Çin Yoluna girecek!*”⁷⁴

Mançu seçkinleri ve lideri Curçen atalarının ve diğer İç Asya hanedanlarının yaşadıklarından ders çıkararak bu endişelerini dile getiriyordu. Asya'da göçebe- yerleşiklik ilişkisinde asabiyyetin çözülmesi sonucu asimilasyon bilinen bir döngü idi. Dile getirilen bu endişeler bize Orhun Abideleri'nde, Bilge Kağan Yazıtı'ndaki öğütleri hatırlatmaktadır ve burada asabiyyetin kaybedilmesi hususunda ekonomik sebepler de vurgulanmaktadır: “*Türk beyler Türk adını bıraktı... Çin kağanına ilini, töresini alı vermiş... Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış.*”

Mark C. Elliot, “Çin Yolu”nun benimsenmesinin Mançular'ın teslimiyetiyle eşleştirilmesini, Mançu liderliğinin Çinliler'in çoğunluğuyla bir farklılık duygusu geliştirmenin önemli olduğunu fark etmelerinden ötürü olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu meseleyi sadece etnik farklılık ve farklılık duygusu üzerinden ele almak eksik bir yaklaşım olarak görünmektedir. Nitekim yazar da İbn Haldun'a atıfta bulunmuştur. Ancak asabiyyet kavramını grup duygusu olarak tanımlayan yazar bir grubun kendi bilincinin diğer gruplara hükmetme kabiliyeti ile yakından bağlantılı olduğunu İbn Haldun'un ifade ettiğini vurgulamaktadır.⁷⁵

Asabiyyet kavramının grup duygusu ve farkındalığını içermekle birlikte daha kapsamlı olduğundan, kolektif aksiyonerlik niteliği taşıdığından ve ekonomik bir yapıya dayandığından bahsetmiştik. Pekin'deki Mançu yönetici seçkinlerinin ve imparatorun giderek artan bir şekilde Çin kültürünü benimsediği dönemde, imparator ve yöneticiler

73 Elliott (2001), s. 9.

74 a.g.e. s. 9.

75 a.g.e., s. 10.

Mançurya'daki Mançu topluluklarının ve çeşitli kabilelerin geleneksel yaşam tarzını muhafaza etmelerini sağlamıştır ve bölgeye göçü engellemişlerdir. Bundaki amaç sınır bölgelerinde bu grupların askeri güç haznesi olarak işlev görmesidir.⁷⁶ İbn Haldun bu şekilde asabiyyetin sınır bölgelerinde muhafaza edilmesinin yapısal yönünden bahsetmiştir: Buradaki askerlerin “nimetler içerisinde olan, padişahın çevresinde yetişmiş askerlerden... savaşa karşı daha cüretli, sıkıntı ve zorluklara karşı daha sabırlı” olduğunu ifade etmiştir. Dışarıdan asabiyyet sağlanması konusunda Memlûk Devleti’ni örnek veren İbn Haldun, devletin sınırlarda asabiyyeti muhafaza ederek, devlete ömür uzatma aşısı sağladığını ifade etmiştir.⁷⁷

4. Sonuç

Bu makalede Mançu Devleti’nin Çinlileşmesi’ni (sinicization) İbn Haldun teorisi ve asabiyyet kavramı bağlamında ele almış bulunmaktayız. Öncelikle Mançuların Çin’i fethindeki başarısının sebebinin iki yönlü olduğunu gördük. Bu başarıda bir yönün Mançuların içeride eşitlikçi, dışarıya karşı savaşkan olmaları, göçebe özellikleri nedeniyle kolektif aksiyonerlikleri, avlanma yetenekleri, sekiz sancak kurumunda oluşturdukları dayanışma bağları, yani Mançular’ın sahip oldukları “asabiyyet” özelliğinden kaynaklandığını belirttik. Diğer bir taraftan, Ming İmparatorluğu’nda servet eşitsizliği, artan vergiler gibi ekonomik koşullar ve sonucunda asabiyyetin çözülmesi sebebi ile halkın İmparatorluğa bağlılığının azaldığını, Ming İmparatorluğu’nun İbn Haldun’un teorisinde ele aldığı üzere yönetime bağlılığın azaldığı, devletin geçirdiği beşinci ve son aşamada olduğunu ve devletin asabiyyet sahibi bir başka topluluk tarafından fethine karşı zayıf hale gelmiş olduğunu gördük.

İbn Haldun’un teorisinde, bedavet (göçebelik) kavramında üretim şeklinin sadece hayvancılık olmadığını, sosyo-ekonomik gelişmenin aşamalı gerçekleşmesinden ötürü tarım yapan toplulukların da göçebe özellikler taşıyabileceğinden bahsettik. Bu noktada Mançular’ın devletin kurucu aşamasında avcılık, balıkçılık, hayvancılığın yanında, tarımın, orman ürünleri ve kürk ticaretinin geçim kaynakları arasında olmasının İbn Haldun teorisi açısından asabiyyet sahibi göçebe topluluk olarak tanımlanmasına engel olmayacağını belirttik.

76 Robert H. G. Lee, *The Manchurian Frontier in Ch(ing) History* (Cambridge: Harvard University Press, 1970), s. 183.

77 Hassan (2010), s. 289.

Mançu Devleti'nin kuruluşunda devletin esasını teşkil eden Sekiz Sancak kurumunda Çinliler'in de yer aldığını ancak bunun Mançular'ın Çinileşmelerine etkisi olmadığını, aksine bu kurumun yeni dayanışma bağları oluşturduğunu, bir "sebebe asabiyyeti" olduğunu, bunun kan bağı varmışçasına dayanışmayı ifade ettiğini belirttik. Sekiz Sancak kurumunun yozlaşmasının ancak Mançu İmparatorluğu'nun genişlemesi, hükümdarın Çinli elitler etkisinde kalması ve Mançu Devleti'nin yeni meşruiyet kaynakları yaratması neticesinde olduğunu vurguladık. Mançu İmparatoru'nun eski Ming İmparatorluğu'nun devamı gibi hareket etmeye başladığını ve askerlerin Mançu dilini konuşmayı bıraktıklarını devletin kuruluşundaki asabiyyetin çözülmeye başladığını, bunun Mançu Devleti'nin Çinileşmesi yolunu getirdiğini gördük.

Asabiyyet kavramının literatürde topluluk dayanışması, grup duygusu olarak çevrilmesinin İbn Haldun'un teorisinin yanlış ve eksik anlaşılmasına sebebiyet verdiğini, Mançu Devleti'nin Çinileşmesi hususunda İbn Haldun'a atfı yapıldığı gözlemlense de bunun sadece bir gruba aidiyet duygusu olarak ele alındığını ifade ettik. Modern öncesi göçebelik-yerleşiklik ilişkilerini ele aldığımız bu makalede İbn Haldun'un teorisindeki kavramları açıklayıp, Mançu Devleti'nin Çinileşmesi'nin sosyo-ekonomik temellerini ortaya koymuş bulunuyoruz. Modern dönemde İbn Haldun'un teorisi bağlamında devletlerin yükselişi ve düşüşünde bir döngünün olup olamayacağı ya da Ümit Hassan'ın işaret ettiği modern dönemde asabiyyetin sivil toplum aracılığı ile gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğinin⁷⁸ ise başka araştırmaların konuları olabileceğini belirtmek isteriz.

78 Hassan (2010), s. 303-304.

Kaynakça

Crossley, Pamela Kyle. *A Translucent Mirror: History and Identity in Qing Imperial Ideology*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1999.

Eberhard, Wolfram. *Çin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995.

Elliot, Mark C. "Ethnicity in the Qing Eight Banners", in Crossley, Pamela Kyle; Siu, Helen F.; Sutton, Donald S. (eds.). *Empire at the Margins: Culture, Ethnicity, and Frontier in Early Modern China*. Berkeley: University of California Press, 2006.

Elliott, Mark C. *The Manchu Way : The Eight Banners and Ethnic Identity in Late Imperial China*. Stanford: Stanford University Press, 2001.

Hassan, Ümit. *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*. Ankara: Doğu Batı, 2011.

Hassan, Ümit. *İbn Haldun, Metodu ve Siyaset Teorisi*. Ankara: Doğu Batı, 2010.

Hayter-Menzies, Grant. *Imperial Masquerade: The Legend of Princess Der Ling*. Hong Kong University Press, 2008.

Huang, Pei, "New Light on The Origins of The Manchus." *Harvard Journal of Asiatic Studies* 50. no. 1 (1990): 239-82.

İbn Haldun. *Mukaddime*, Cilt 1. Hazırlayan: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh, 2011.

İbn Haldun. *Mukaddime*. Çeviren: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh, 2020.

Lattimore, Owen. *Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia*. Boston: Little, Brown, 1950.

Lee, Robert H. G. *The Manchurian Frontier in Chinese History*. Cambridge: Harvard University Press, 1970.

Millward, James A. "Coming onto the Map: 'Western Regions' Geography and Cartographic Nomenclature in the Making of

İbn Haldun'un Siyaset Teorisi Bağlamında Mançu Devleti'nin Çinleşmesi

Chinese Empire in Xinjiang,” *Late Imperial China*, no. 20 (1999): 61-98.

Perdue, Peter C. *China Marches West. The Qing Conquest of Central Eurasia*. Cambridge (Mass.), London: Harvard University Press, 2005.

Ross, John. *The Manchus, Or The Reigning Dynasty of China: Their Rise and Progress*. London: Elliot Stock, 1891.

Stowasser, Barbara. “İbn Haldun'un Tarih Felsefesi: Devletlerin ve Uygarlıkların Yükselişi ve Çöküşü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. no. 39 (1984): 173-181.

Yıldırım, Kürşat, “Tunguz Halkı Üzerine Araştırmalar II: Curçenler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 233 (Nisan 2018): 11-26.